

Syyteoikeuden vanhentuminen

KANTELU

Kantelija on oikeuskanslerille 11.12.2020 osoitetussa kantelussa arvostellut Lapin kärjäoikeuden silloisen laamannin menettelyä virka-aseman väärinkäyttämistä ym. koskevassa rikosasiassa. Kantelijan mukaan syyteoikeus oli laamannin menettelyn vuoksi osin vanhentunut kyseisessä asiassa.

Kantelija on myös esittänyt näkemyksensä, että mainittu rikosasia olisi tullut yhdistää käsiteltäväksi kahden muun kärjäoikeudessa vireillä olleen asian kanssa. Kantelija on muun ohella lisäksi tuonut esille mainittua rikosasiaa koskevien oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuutta koskevia seikkoja.

SELVITYS

Lapin kärjäoikeudesta on hankittu laamannin selvitys. Laamanni on oheistanut selvitykseensä Rovaniemen hovioikeuden 24.2.2021 antaman päätöksen (hovioikeuden diaarinro R 21/33 ja päätöksen nro 43) sekä siihen liittyvän 24.11.2020 antamansa päätöksen (kärjäoikeuden diaarinro R 20/289 ja päätöksen nro 20/777). Päätöksissä on kyse kantelussa tarkoitetun rikosasian oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuudesta.

Kärjäoikeudesta on myös hankittu sen 27.1.2021 antama päätös nro 21/65, jolla on ratkaistu asioiden yhdessä käsittelyä koskeva vaatimus.

Käräjäoikeudesta on vielä hankittu kantelussa tarkoitettussa rikosasiassa (R 20/289) 29.3.2021 annettu päätös sillensä jättämisestä, jolla on ratkaistu asianomistajan yksityisoikeudellisia vaatimuksia koskevia kysymyksiä (päättöksen nro 21/235), sekä samana päivänä annettu tuomio, jolla on ratkaistu asiaan liittyviä syyteoikeuden vanhentumista koskevia kysymyksiä (tuomion nro 21/112628). Käytettävissäni on lisäksi ollut kantelussa tarkoitettussa rikosasiassa käräjäoikeuden 5.11.2021 antama pääasian tuomio (nro 21/143474).

Rovaniemen hovioikeudesta on hankittu puhelimitse tietoja 6.9.2022.

VASTINE

Kantelija ei ole käyttänyt hänelle varattua tilaisuutta vastineen antamiseen.

RATKAISU

Lähtökohtia

Perustuslain 21 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa.

Tuomioistuinlain 9 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan tuomarin on virkatoimissaan oltava tunnollinen ja huolellinen.

Valtion virkamieslain (750/1994) 14 §:n 1 momentin mukaan virkamiehen on suoritettava tehtävänsä asianmukaisesti ja viivytyksettä.

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (ROL) 5 luvun 8 §:n 1 momentissa on säädetty, että jollei rikosasiaa mainitun luvun 6 §:ssä säädetyllä tavalla heti jätetä tutkimatta, on tuomioistuimen viipymättä annettava haaste. Haasteen antaa tuomioistuimen puheenjohtaja tai käräjänotaari. ROL 5 luvun 8 §:n 2 momentin mukaan haaste, haastehakemus sekä 3 luvun 10 §:ssä tarkoitettu vaatimus on annettava tiedoksi vastaajalle siten kuin tiedoksiannosta oikeudenkäymiskaaren 11 luvussa säädetään.

Virka-aseman väärinkäyttämisen, virkavelvollisuuden rikkomisen ja tuottamuksellisen virkavelvollisuuden rikkomisen syyteoikeus vanhenee rikoslain 8 luvun 1 §:n 4 momentin mukaisesti viidessä vuodessa rikoksen tekopäivästä. Mainitun luvun 3 §:n 1 momentin mukaan syyte katsotaan vanhentumisajan kulumisen katkaisevalla tavalla nostetuksi, kun syytettävälle on laillisesti annettu haaste tiedoksi tai häntä vastaan on hänen henkilökohtaisesti oikeudenkäynnissä läsnä ollessaan tehty rangaistusvaatimus.

Ratkaisu syyteoikeuden vanhentumisesta ja laamannin selvitys

Kantelussa arvostellaan Lapin kärjäoikeuden menettelyä rikosasiassa R 20/289, joka tuli kärjäoikeudessa vireille 11.2.2020 ja jossa oli kymmeniä vastaajia. Asia jaettiin kärjäoikeuden laamannin käsiteltäväksi ja se siirrettiin toisen tuomarin käsiteltäväksi 29.12.2020.

Kärjäoikeus antoi asian käsittelyn yhteydessä 29.3.2021 tuomion, jonka mukaan neljää vastaajaa koskeva syyteoikeus oli asiassa vanhentunut, koska kärjäoikeus ei ollut antanut haastetta laillisesti tiedoksi vastaajille ennen syyteoikeuden vanhentumista. Kyseisestä lainvoimaiseksi jääneestä tuomiosta ilmenee, että syyttäjä oli nostanut syytteen näitä neljää vastaajaa sekä muita henkilöitä vastaan virka-aseman väärinkäyttämisestä, virkavelvollisuuden rikkomisesta tai tuottamuksellisesta virkavelvollisuuden rikkomisesta. Syytteen mukainen teko aika oli 11.8.2015 - 12.1.2016, mutta syyttäjän mukaan kyseiset neljä vastaajaa olivat osallistuneet vain syytteen alakohdassa kuvattuun osatekoon, joka oli tehty 24.8.2015, joten syyteoikeus heidän osaltaan oli vanhentunut rikoslain 8 luvun nojalla 24.8.2020. Syyteoikeus oli siten näiltä osin vanhentunut asian ollessa laamannin käsiteltävänä.

Kärjäoikeus antoi asiassa pääasian tuomion 5.11.2021 (nro 21/143474). Kärjäoikeuden tuomiosta on valitettu Rovaniemen hovioikeuteen, jossa asian käsittely on saadun tiedon mukaan edelleen kesken.

Laamanni toteaa selvityksessään antaneensa haasteet kaikille vastaajille välittömästi asian tultua vireille kärjäoikeudessa. Laamanni oli kertomansa mukaan määrännyt jutusta vastuussa olleen kärjäsihteerin huolehtimaan haasteiden tiedoksiannosta oikeudenkäymiskaaren 11 luvun 3 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaisesti siten, että asiakirjat lähetettiin vastaajille kirjeellä vastaanottotodistusta vastaan (VOT-tiedoksianto). Haasteen ja vastaanottotodistuksen sisältäneet kirjeet lähetettiin kunkin vastaajan postiosoitteeseen 12.2.2020. Kunkin vastaajan tuli palauttaa vastaanottotodistus asianmukaisesti täytettynä kärjäoikeudelle viimeistään 13.4.2020.

Laamanni toteaa hänellä olleen velvollisuus valvoa, että ne haasteet, joita ei ollut saatu annettua tiedoksi kyseisellä VOT-tiedoksiannolla, siirretään haastemiestiedoksiantoon heti tiedoksiannolle asetetun määräajan jälkeen. Laamanni myöntää laiminlyöneensä tämän velvollisuuden, koska hän oli kertomansa mukaan tarkistanut kunkin haasteen tiedoksiannon vasta syyskuun alussa 2020. Hän oli tällöin havainnut, että asiakirjoissa ei ollut eräiden vastaajien vastaanottotodistuksia. Tiedusteltuaan syyttäjän alustavaa kantaa vanhentumiskysymykseen laamanni oli kertomansa mukaan päätenyt siihen, että neljän vastaajan tiedoksiannon jatkaminen ei ollut tarkoituksenmukaista.

Laamanni tosin mainitsee, että yksi kyseisistä neljästä vastaajasta oli toukokuussa 2020 antanut vastauksen asiassa, joten laamanni otaksui vastaajan saaneen haasteen tiedokseen viimeistään tuolloin. Käräjäoikeus selventää tuomiossaan 29.3.2021, että käräjäoikeuden järjestelmään oli kyseisen vastaajan kohdalle merkitty saapuneeksi myös vastaanottotodistus haasteen tiedoksiannosta, mutta vastaanottotodistusta ei ollut käräjäoikeuden hallussa. Tuomion mukaan vastaaja itse oli ilmoittanut käräjäoikeudelle puhelimitse, ettei hän ollut palauttanut vastaanottotodistusta. Tuomion mukaan oli varsin todennäköistä, että vastaanottotodistus oli kirjattu saapuneeksi virheellisesti samana päivänä kuin vastaajan vastaus oli saapunut tuomioistuimeen. Ennakkovastauksen antamista ei tuomion mukaan kuitenkaan voida pitää osoituksena siitä, että haaste olisi annettu vastaajalle laillisesti tiedoksi.

Laamanni tuo lisäksi esille, että maaliskuussa 2020 alkanut koronaepidemia vaaransi käräjäoikeuden toimintakykyä merkittävästi erityisesti kesään 2020 kestäneen alkuvaiheen aikana. Laamanni korostaa muun ohella, että hänen ensisijaisena velvollisuutena viraston päällikkönä oli huolehtia käräjäoikeuden henkilökunnan ja asiakkaiden terveyden suojelemisesta sekä turvata käräjäoikeuden lainkäyttötoiminnan kriittinen toimintakyky niin, että ainakin kaikki lain mukaan kiireelliset asiat pystyttiin käsittelemään laissa säädetyllä tavalla.

Arviointi

Syyteoikeuden vanhentuminen

Syyteoikeuden vanhentumisen vuoksi kantelussa tarkoitettua rikosasiaa ei ole voitu käsitellä oikeusjärjestyksen mukaisesti siltä osin kuin kyse on ollut käräjäoikeuden 29.3.2021 antamassa tuomiossa mainituista neljästä vastaajasta. Olen näiltä osin tutkinut käräjäoikeuden menettelyn.

Syyteoikeuden vanhentuminen on aiheutunut siitä, että haasteita ei ole annettu tiedoksi vastaajille ennen syyteoikeuden vanhentumista asian ollessa käräjäoikeuden silloisen laamannin käsiteltävänä. Laamanni on sinällään antanut asiassa haasteet lain tarkoittamalla tavalla viipymättä, mutta hän on myöntämällään tavalla laiminlyönyt siirtää vastaanottotodistusta käyttäen epäonnistuneet tiedoksiannot haastemiestiedoksianto.

Vastuu siitä, että syyteoikeus ei pääse vanhentumaan, on lähtökohtaisesti tuomarilla, jonka käsiteltäväksi asia on jaettu. Laamanni on selvityksessään tarkemmin perustelemin tavoin myöntänyt, että hänellä on ollut lopullinen vastuu tapahtuneesta.

Laamannin menettelyn virheellisyyttä on lähtökohtaisesti pidettävä vakavana. Se, että haasteen tiedoksianto liittyvän aiheettomana pidettävän viipymisen vuoksi rikosasiaa ei voida käsitellä lain tarkoittamalla tavalla, on omiaan heikentämään luottamusta lainkäyttötoiminnan asianmukaisuuteen.

Laamannin menettelyn moitittavuuden arvioinnissa olen ottanut huomioon, että tapauksessa on ollut kyse laajasta rikosasiasta, jossa on ollut kymmeniä vastaajia, joista mainitut neljä vastaaja eivät olleet osallistuneet kaikissa syytekohtissa tarkoitettuun menettelyyn. Laamanni on sinällään välittömästi asian vireille tulon jälkeen antanut asiassa haasteet, mutta sittemmin laiminlyönyt siirtää epäonnistuneet tiedoksiannot haastemiestiedoksiantoon. Yhden vastaajan osalta haasteen tiedoksiannossa on ollut laamannin esille tuomaa tiettyä epäselvyyttä. Olen muun ohella myös ottanut huomioon laamannin selvityksessään esittämät seikat maaliskuussa 2020 alkaneen koronaepidemian vaikutuksista käräjäoikeuden toimintaan ja hänen viraston päällikönä tuolloin edellytetyt varsin vaativat ja kiireelliset työtehtävät.

Asiaa kokonaisuutena arvioiden katson riittäväksi toimenpiteeksi kiinnittää laamannin huomiota rikosasioiden käsittelyyn siten, että syyteoikeus ei pääse vanhentumaan.

Kantelu muilta osin

Kantelija on esittänyt näkemyksensä, että kantelussa tarkoitettu rikosasia tulisi yhdistää käsiteltäväksi kahden muun käräjäoikeudessa vireillä olleen asian kanssa. Käräjäoikeus on tammikuussa 2021 antamallaan käsittelyratkaisulla ratkaissut asioiden yhdessä käsittelyä koskevan syyttäjän pyynnön toden, että asiaa R 20/289 ei käsitellä yhdessä kahden muun asian kanssa. Käräjäoikeus on kokonaisuutena arvioiden katsonut ratkaisussaan kerrotuin perustein, että asioiden erikseen käsittelemistä on tässä tapauksessa pidettävä soveliaampana kuin asioiden käsittelemistä yhdessä.

Kantelussa on lisäksi tuotu muun ohella esille siinä tarkoitetun rikosasian oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuutta koskevia seikkoja. Käytettävissäni olevista asiakirjoista ilmenee, että käräjäoikeuden laamanni antoi marraskuussa 2020 päätöksen, jolla käräjäoikeus määräsi kuuden vastaajan pyynnöstä oikeudenkäyntiasiakirjat asiassa julkisiksi jo ennen kuin asia oli esillä suullisessa käsittelyssä. Käräjäoikeuden päätöksestä valitettiin Rovaniemen hovioikeuteen. Helmikuussa 2021 antamallaan lainvoimaiseksi jääneellä päätöksellä hovioikeus ei muuttanut käräjäoikeuden päätöstä.

Totean selvyden vuoksi, ettei käytettävissäni olevasta aineistosta ole ilmennyt mitään sellaista, jonka vuoksi minulla olisi aihetta puuttua käräjäoikeuden menettelyyn, kun se on antanut päätöksensä asioiden yhdistämisestä koskevan pyynnön johdosta sekä päätöksensä oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuudesta. Kantelun muilta osin ei muutoinkaan ole ilmennyt mitään sellaista, johon minulla ylimpänä laillisuusvalvojana olisi aihetta puuttua.

Toimenpiteet

Kiinnitän käräjäoikeuden entisen laamannin huomiota rikosasioiden käsittelyyn siten, että syyte-oikeus ei pääse vanhentumaan.

Kantelu ei anna aihetta muihin toimenpiteisiin.

Tämä asiakirja on allekirjoitettu sähköisesti.

Apulaisoikeuskansleri

Mikko Puumalainen

Esittelijäneuvos

Markus Löfman